

G. TOPIRCEANU

AMINTIRI DIN TURTUCAIA

PENTRU CEI CE
S'AU MAI INTORS
SI PENTRU FAMI-
LIILE CELOR CARI
AU PIERIT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ALBESAN & CO

G. TOPÎRCEANU

AMINTIRI

DIN

LUPTELE

BCU Cluj / Central Library Cluj

TURTUCAIA

ALCALAY & Co.

CAMARAZILOR DELA
TURTUCAIA LE INCHIN
ACESTE MOHORÂTE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN AȘTEPTARE

Lagărul întărit care apără «capul de pod» dela Turtucaia, aveà forma unui larg semicerc sprijinit pe Dunăre. După cât știam pe atunci și după cât îmi mai aduc aminte, orașul erà ocolit la o distanță care varià între 8—12 klm., de un sistem de lucrări defensive principale, împărțite în așa numitele „centre“, numerotate până la 14. Închipuiți-vă un arc, aproape regulat, a cărui coardă erà Dunărea. Centura aceasta începând de lângă Dunăre, din susul

oraşului, aproape de Staro-selo care eră în faţa centrului No. 2, ocolea spre sud până lângă Daidîr, apoi trecând prin faţa satului Antimovo, venea să se sprijine cu celalt capăt tot pe Dunăre, în josul oraşului, lângă satul Kosui-bulgar. Tranşeele săpate adânc, întărite cu garduri de sârmă ghimpată şi cu „gropi de lup“ în faţă, se întindeau aproape fără întrerupere pe marginea unui platou care domină valea şi colinele din faţă.

Afară de această linie principală de apărare, aveam în spate linia a doua, mai puţin întărită, care închidea de aproape Turtucaia în alt semi-cerc mai mic. În sfârşit, mai erau tranşeele din afara centurii, spre sud, şi unghiul de întăriri cari apărau satul Staro-selo.

*

Eram treizeci de tunari, de-asupra satului Kosui-bulgar, lângă două cu-

pole de tunuri neisprăvite, la care lucrau până seara târziu oameni de corvoadă civili, aduși din țară, de peste Dunăre. În ziua din urmă, odată cu apropierea primejdiei, numărul lor fusese sporit cu vre-o două sute de turci de prin împrejurimi, cari, sub paza soldaților noștri, cărau betonul frământat de o mașină gălăgioasă și îl turnau în două imense gropi cilindrice, unde trebuia să fie așezate tunurile. După câte auzisem, lucrarea începuse încă din Martie dar se târăgănisese până acum, în zilele mobilizării.

Corturile și adăpostul nostru erau lângă creasta unei coline, care coborâ cu un capăt în Dunăre. De o parte, se adâncea o vale îngustă, cu un pârâiaș umbrit de sălcii, de unde porneau până spre Turtucaia livezi bogate, țarini și vii cu poamă crudă. De cealaltă, tăpșanul lin coborâ într'o vale mai largă,

cu așezări gospodărești lângă un iaz bogat în pește, de-asupra căruia se ridică o coastă pleșuvă de deal, apoi tufăriș mărunț și imașuri pustii, luminate de soare.

De acolo și din cutele amfiteatrului din dreapta, trebuiă să vie inamicul...

La o aruncătură de piatră sub coastă, înaintea gropilor noastre, erau tranșeele ocupate de o companie a unui regiment de infanterie, unde mă duceam adesea să privesc peisajul vast și calm din față, peste care treceau numai umbre călătoare de nouri.

Infanteriștii erau toți rezerviști sau milițieni, unii concentrați încă de pe iarnă,—în cea mai mare parte oameni trecuți de patruzeci de ani.. În ochii lor nu citeai dorul tineresc de «acasă», ci numai grija mohorâtă și senilă de «nevastă» și «copilași», părăsiți fără sprijin, cine știe unde, în mijlocul unei gospodării dărăpănate.

— Mi-am lăsat nevasta acum șase luni, cu patru copii și numai cu trei franci în casă, îmi spunea unul dintre ei. Cum nu s'or fi gândind cei mari și la noi, că doar nu suntem câni...

Dela o vreme, chipurile lor pământii, roase de acelaș gând îndărătnic, începeau să-mi strecoare în suflet o teamă nelămurită, o dezamăgire surdă: vor fi oamenii aceștia necăjiți în stare să înfrunte războiul? Ce Dumnezeu! Dușmanul care putea sosi din ceas în ceas, nu trebuia să ne găsească cu gândul numai la soarta nevestei și a copiilor.

Dar, mă gândeam: de unde să aibă ei, în sufletul lor întunecat și amar, lumina iubirii de țară, care singură ar mai putea da un înțeles suferințelor războiului și deslănțui avântul? Pentru care scop, priceput și primit de ei cu dragă inimă și *dela cine* ar fi putut

ei să învețe uitarea de sine? Dar au încercat măcar, acei cari au pus la cale acest război în incinta orașelor, să se coboare până la ei, să-i lămuirească și să-i întrebe?... Iar acum, întunecați și amăriți, trebuiă să-și dea viața pentru scumpa lor patrie.

Erau mai ales țărani de prin județele de câmp ale Munteniei,—cei mai oropsiți dintre toți. Mă uitam la ei cu strângere de inimă. Nu se potriveau deloc cu imaginea „ostașului român“, de acum și de pe vremuri, așa cum mi-o zugrăvise în suflet strălucitoarele defilări ale regimentelor gătite de paradă și, mai cu seamă, galeriile tragice ale Istoriei noastre naționale, atât de aspră și de eroică.

Numai artileriștii de pe lângă cele două cupole neisprăvite, se mai potriveau cu icoana ce mi-o făurisem în minte. Dar aceștia erau aproape toți

tineri, moldoveni sprintari și poznași ca cei din literatura lui Alecsandri. Ziua întreagă «șuguiau» și-și îndeplineau îndatoririle cu inimă ușoară. Uneori însă, și ei păreau îngrijorați.

— Ce ne facem noi cu babalâcii iștia când o începe nunta? Că par'că nu's români, parcă's alte dihanii.

Printre infanteriști, unul singur părea mai inimos: Mieluș țiganul, cu mustățile lui mari și cu sprâncenile îmbinate deasupra ochilor negri și vioi ca de veveriță. Dibuisse el, nu știu pe unde, un ceasornic cu muzică, despre care nu dădea nimănui nici o lămurire, și pe care'l ținea totdeauna așezat frumos lângă raniță și nu-l pierde din ochi «ca să nu facă picioare». De câte ori ieșea din tranșee, Mieluș făcea teatru. Iși lua ceasornicul subțioară, se ducea cu el în dos, lângă bordeiu și acolo, după ce-l potrivea

bine din şuruburi, îl puneà pe pământ şi începeà să se încrunte la el.

— Cântă, cioară, să joace boeru!

Şi numaidecât ceasornicul începeà, cu note picurate, un marş bulgăresc, iar Mieluş, cu o mână 'n şold şi cu alta'n ceafă, frământà pământul...

— Ce te-a apucat, Țigane? îl întrebai într'un rând.

— Ei domnule, am şi eu un foc la inima mea. Ne-a prins războiul pe meleagurile astea şi n'am apucat barem să-mi mai văz țigancă odată...Că eram luați numai de șase zile, când m'a «concintrat».

Bietul Mieluş! Poate presimțea el că n'o să-și mai vadă țigancă nicio-dată, dar nu presimțea ce moarte grozavă îl așteaptă...

Totuși nu ne obișnuisem cu gândul că suntem în războiu.

În seara aceia stătusem până târziu,

ca de obicei, cu locotenentul meu,— un podgorean din Putna,— la popota infanteriștilor care ne învitau mereu la masa lor, sub un umbrar adăpostit de vedere.

Seara erà caldă, dar vinul erà rece și se potriveà de minune cu peștele proaspăt, fript pe jăratec, care veneà întotdeauna după niște jumări amestecate cu fire de iarbă. Erau, pe lângă masa de scânduri, doi locotenenți de rezervă—unul, institutor din Călărași, celalt, șef de biurou la Domenii, — amândoi cu gândul nemărturisit acasă, dar hotărâți să-și facă cinstit datoria, amândoi capi de familie, pe care un capriciu al împrejurărilor îi transformase în ofițeri și-i chemase pe neașteptate să conducă soldați în luptă. Mai erau și trei sublocotenenți, — doi în rezervă, al treilea abia eșit din școală, — băieți veseli, neștiutori par'că de greu-

tatea ceasului de cumpănă prin care trebuiă să trecem. Sub impresia manifestațiilor războinice din Capitală, ei discutau sgomotos despre politică, literatură și «intențiile inamicului», și nici prin gând nu le-ar fi trecut măcar, că ai noștri ar putea să fie biruiți vre-odată și că, peste câteva zile numai, Turtucaia s'ar putea să cadă.

Când vorba se mai potolea, Mieluș, lângă un capăt al mesei, își lungea gâtul spre lună și cânta, cu glasul lui pătimaș de țigan îndrăgostit :

*Anițo bātu-te-ar sfântul
Cum îți bate șorșu vântul...*

Mă uitam la țigan, mă uitam la tovarășii mei... Și fără voie, privirile mi se întorceau spre miază-zi, spre cerul posomorît și amenințător al Bulgariei.

* * *

Târziu de tot, amețit de mirosul fânului cosit peste care îmi așternusem o foaie de cort, înțepat de gânduri și de regrete, nu-mi găseam astâmpăr.

Noaptea eră limpede.

Când deschideam ochii, mi se arată departe, în vale, Dunărea luminată de lună, sclipitoare și strâmbă ca un ia-tagan. În aceeași pulbere albăstrie, vedeam și zăvoaiele din susul Olteniței, și ostrovul negru din fața noastră, cu pădurea lui deasă de arini. Iar în jurul meu, de pretutindeni, din ierburile înflorite, se ridică concertul în *pizzicato* al atâtor greeri de noapte, ca mii de viori mărunte, risipite prin iarbă. Un murmur discret și cristalin tremură sub fiecare floare.

Și'mi aduceam aminte de observația curioasă a nu știu cărui aeronaut: în noaptea liniștită, din nacela balonului care alunecă fără sgomot prin văzduh,

nici o larmă de pe pământ nu se mai aude, de la câteva sute de metri în sus,—numai lătratul cânilor și cântecul pătrunzător al greerilor..

E ceva straniu în potrivirea asta.

Cu mii și mii de ani în urmă, în misterioasa eră primară, umilul cântec al greerului a fost singurul glas cu care nefericita noastră planetă salută, pentru întâia oară, splendoarea mută a firmamentului. Murmur de uimire, plângere sfioasă din umbră, preludiu al întunecoasei tragedii terestre, sau rugă arzătoare în care tremurau de pe atunci presimțirile viitorului fatal, — cine ar putea să spună? Cântecul greerului se ridică și atunci în zadar spre stele din sânul pământului, pe când planeta noastră, ca un ghem de suferinți, se rostogolea izolată în nemărginire...

Visam cu ochii deschiși.

Cineva mă strigă pe nume, de la

câțiva pași. Mă ridic și văd niște umbre în marginea mărăcinișului din spre apă. E sublocotenentul X, care mă invită să prindem pește cu prostogolul, pe Dunăre. A luat cu el un sergent și doi soldați de prin părțile bălții.

Coborîm în liniște pe poteca dintre mărăcini și ne oprim jos la mal, în fața morilor, care stau negre și neclintite pe luciul de argint mișcător.

Dincolo, spre ostrov, apa e lină și transparentă ca un lac, iar dincoace, lângă noi, valuri mărunte bat ușor pe prundișul malului. Numai la mijloc, în sfor, nahlapii tremură și saltă din fund și, isbind în pieptul morilor, unda Dunării înșelătoare își desvăluie mersul puternic.

Toți tăcem, cuprinși de gânduri.

Sergentul,—un negustor de cheres-tea, cu capela dată pe ceafă și cu na-

sul mare în bătaia lunei,—își caută un loc potrivit. Il văd apoi cum își răsucește sfoara pe după mână, apucă în dinți prostogolul de o parte și, cu o mișcare bruscă, îl aruncă. O clipă, plasa rotundă se desface ca o fustă deasupra apei, apoi dispare... Dar când trage prostogolul la mal, cherestegiul flueră a pagubă: n'a prins nimic.

In vremea asta, soldații s'au desbrăcat, în liniște. Mă uit la ei cu mirare cum, fără nici un fior de frig, intră în apă — unul spre adânc, celalt pe lângă mal—ținând fiecare de câte un capăt o plasă lungă și dreptunghiulară. După câțiva pași, au tras'o la mal, în fundul ei se sbat câțiva pești, pe care unul dintre golani îi aruncă pe tăcute într'un sac de pezmeți, anume pregătit. Mă apropii, vâr și eu mâna și apuc unul, ca să-l văd mai de-a-proape. Dar peștele svâcnește, îmi

scapă și cade pe nisip, unde rămâne neclintit. E un șalău mic, — cel mai frumos la arătare dintre toți peștii râurilor noastre. Mă uit la el cum stă încordat câteva clipe, pe nisip, în bătaia lunii, elegant și fin, ca sculptat în argint.

Dar oamenii au intrat iar în apă.

— Cum nu le-o fi frig, domnule, pe răcoreala asta, fără pic de foc? rostește lângă mine un glas cunoscut. E Mieluș țiganul, care a răsărit și el, nu știu de unde.

— La ce le-ar folosi focul, țigane, când trebuie să intre mereu în apă? zice râzând de departe, prietenul meu.

— Apoi noi, țiganii, așa suntem; nu putem fără foc. Uite eu ași stă și un ceas în apă, fără să ies, dacă mi-ați aprinde un foc pe mal...Barem să-l văz cu ochii, că tot îmi ține de cald.

Aşa, cu plasa şi cu prostogolul, am colindat malul până dinspre ziuă.

Se îngâna umbra cu lumina, când morile au început să umble. Păreau nişte lighioane stranii, care luptă greoiu să înnoate în susul apei şi nu pot.

Apoi, răsfrângerii de rubin au sângerat o făşie de Dunăre. Pe faţa apei au început să se străvadă toate schimbările şi clarităţile văzduhului. Acum păreau buchete mari de liliac îngropate în apă, acum se schimbau în falduri mari de purpură şi în petale de trandafiri, ori jucau galbene-verzui în luciul, ca aripi de fluturi timpurii, până când începură să tremure ca nişte pânze de beteală pe faţa undelor uşoare.

Iar când am eşit de-asupra, pe mal, cerul întreg spre răsărit şi miază-zi eră coprins de incendiul dimineţii. Pareă că arde tot Deliormanul.

Dar încă nu ardea.

In seara aceleiași zile care începea cu atâta fast, un foc adevărat avea să isbucnească tot într'acolo, de-a lungul noului hotar...

FOCURIILE

Peste zi primim vestea că posturile noastre de grăniceri au fost atacate noaptea de bulgari. Grănicerii, după cum se stabilise mai dinainte, au pus foc pichetelor și s'au retras. Nu știm câți din ei au căzut.

Spre seară, cerul e acoperit de nouri vineți și vântul începe să bată tot mai tare din susul Dunării. Apa e plumburie. Toată priveliștea e învăluită într'o lumină vânăată care, cu apropierea înserării, împrăștie pretutindeni un aer de dezolare.

Și pe când amurgul se prelungește apăsător, plin de presimțiri, pentru cea din urmă oară stăm la masa infanteriștilor. Vorbele cad rare, în mijlocul tăcerii în care ne confundă pe toți gândurile. Un soldat vine și ne spune că au alungat doi lupi cari dădeau târcoale primprejur. De când a început războiul, lighioanele s'au înmulțit prin părțile acestea, în loc să fugă.

Când ne-am ridicat de la masă și am revenit la cupole, noaptea eră de păcură : numai pe vârful colinei noastre două lămpi electrice, acoperite pe o parte ca să nu fie zărite de inamic, se clătinau în bătaia vântului, luminând slab niște grămezi de nisip și munca tăcută a lucrătorilor de noapte, cari se învârteau ca niște vedenii în jurul gropilor de tunuri.

Și abia intrasem în maghernița mică de scânduri, rămasă acolo de înaintea

mobilizării,—când o bubuitură scurtă, înfundată, acoperită numaidecât de vuetul vântului, ne făcù să tresărim și să ne uităm unul la altul...

Erà primul foc de tun care răsună pe câmpiile Turtucăii, în noapte.

El ne vesteà că războiul adevărat începe.

Și de sigur, în aceeași clipă, el a răsunit la fel în sufletele celor câteva mii de oameni cari, înfundați prin tranșee, înconjurau cu șirul lor subțire orașelul murdar, ghemuit ca un pui de cadână pe malul Dunării.

Când am eșit afară, o priveliște stranie ne încremenì. Spre miază-zi, nu departe, două incendii mari spărgeau întunericul în două locuri, cu reflexele lor uriașe.

Cum izbucniseră? Când au avut vreme să crească atâta?

Colina din față, cu toate amănun-

tele ei, tăiate parcă din marmură neagră, se zugrăvea în nemișcare pe lumina sângerie. Un singur copac izolat, drept pe culme, se vedeà sbuciumat în bătaia vântului sinistru. Parc'ar fi vrut să fugă, dar țintuit locului își frământă ramurile într'o parte, ca niște brațe desnădăjduite.

Oamenii își lăsaseră lucrul și priveau tăcuți.

Întrebăm la telefon: ni se răspunde laconic, că dușmanul a atacat în spre Daidîr. Ard două sate.

În vremea asta, tunuri bat rar, la intervale neregulate. Intre cele două focuri, se arată din când în când, dungi roșii de lumină care taie întunericul o clipă, subțiri și repezi ca liniile efemere de văpaie pe care le lasă în urma lor stelele căzătoare.

În sectorul nostru însă e liniște și noapte pustie,—nici n'ai bănul măcar

că de aci, de lângă mal și până la Antimovo, sute de oameni stau într'o încordată așteptare.

Tunarii noștri, afară de cei cari sunt „de gardă“ la lucru, s'au culcat, unii în bordeiu, alții pe afară. Mă las și eu în iarbă, cu fața în sus.

Dar nimeni nu poate să adoarmă. Toți se frământă, înfiorați de acelaș gând: tunurile nu sunt încă așezate iar puștile lor sunt „sistem vechiu“ — și chiar de n'ar fi așa, artileriștii n'au mare încredere în pușcă.

Ne gândim în acelaș timp și la camarazii cari, în clipa asta, nu departe, pe colinele dela Daidîr și Staro-selo, înfruntă primejdia...

Iar pe de-asupra noastră reflectoarele de lângă oraș scrutează întunecimile, aruncă fâșii largi și diafane de pulbere incandescentă, ca niște cozi de cometă care apar și dispar neconținut,

se mută prin văzduh și se sprijinesc câteva clipe cu un capăt pe un nor mergător, ușoare ca niște suluri de ceață pe care te miri cum nu le risipește vântul.

Astfel noaptea trece încet și focurile se potolesc tot mai mult, odată cu apropierea zorilor.

Soarele erà sus când m'am deșteptat.

Niște infanteriști se întorceau nu știu din ce «recunoaștere», pe lângă mal, pe sub dealul din față.

Când ajung la noi, un caporal foarte emoționat ne spune că, la marginea unei păduri, au fost primiți cu focuri de bulgarii ascunși acolo. Nu știà ce s'au făcut cei doi sublocotenenți cari îi conduceau. Pe unul l-a văzut căzând de pe cal, în goană, iar pe celalalt l-a pierdut din ochi.

— Cum ați putut să-i părăsiți așa ?
Îl întreb.

— Ce erà să facem ? Am tras focuri într'una, dar eram prea puțini...

După amiazi însă, s'au întors și ofițerii, pe rând ; unul erà teafăr, iar celalalt a căzut numaidecât într'o criză de nervi, în care i se păreà că-și vede camaradul omorît.

Spre seară, comandantul companiei de infanterie primește ordinul să deà foc satului de lângă noi...

Un grup de soldați, cu șomoioage de gaz, conduși de un sublocotenent, pornesc să puie focul.

Mă duc mai în deal, de unde îi văd cum coboară cu pază pe sub tranșee, în lumina cenușie a înserării, cum dispar printre gardurile grădinilor, — și mă gândesc la fapta grozavă pe care datoria îi silește s'o săvârșească.

Alături de mine, locotenentul Z., om foarte de treabă și cu suflet de gospodar care știe să prețuiască munca

agonisită din greu, privește posomorît.

Satul, întins dealungul colinei la picioarele noastre, fumegă potolit din câteva ogeacuri. O femeie scoate apă dintr'o fântână. Un cârd de găște se întoarce dela baltă, pe drumul mare, în liniște... E tocmai ora de cină, la sate. Îmi închipui, în jurul măsuței rotunde, câteva fețe de copii cuminți, un bătrân făcându-și cruce domol, o gospodină care rânduiește ce trebuie la masă...

Și cu inima strânsă, aștept...

Un hreamăt se ridică de odată, din capătul satului, unde răsar fără veste câteva lumini, care se măresc văzând cu ochii. Și svonul crește, se apropie, se răspândește în tot satul. Umbre speriate aleargă de-a lungul gardurilor, prin ogrăzi, pe uliți. Satul întreg mișună acum ca un furnicar răscolit și larva crește, s'aud strigăte și

chemări, apoi țipete de copii și de femei care aleargă nebune, dela o curte la alta. Văpăile se risipesc mereu, focuri răsar neconținut, ici și colo, arzând limpede în lumina scăzută a amurgului. Flăcările se înalță pâlând, trosnind, din clăi de fân, din pătule uscate. S'aud și câteva împușcături, unele mai aproape, altele mai departe și se văd cete de oameni pe uliți, cari par că se sfătuiesc între ei...

Iar focul se întinde, cuprinde casele una după alta. Și cu încetul, o ceată mai mare de oameni se alege spre marginea satului, sub deal. E furnicar de umbre nelămurite, ce se sbat, se frământă, se amestecă în gloata gălăgioasă, care sporește mereu cu cei își întârziați. Glasuri răgușite strigă, unii chiamă rudele, femeile își caută copiii...

Apoi, un capăt de convoi mohorît se formează pe coasta dealului din față, se

lungeste, se târește la deal ca o omidă...

Au pornit. Unde ?...

Iar jos, în vale, satul, unde atâția din cei cari pleacă și-au petrecut copilăria, au crescut și-au iubit, satul cu idilele lui, cu casa părintească, cu amintirile, cu datinele și trecutul lui,— rămâne în urmă arzând, prăpădit poate pentru vecie...

Nemișcați stăm și privim. Acoperișuri troznesc, flăcările se înalță de peste tot în voia lor și valuri de fum se amestecă sus, spre cele dintâiu stele. Acum ulițele sunt pustii, nu se mai aude niciun glas, prin curți nu se mai vede nicio mișcare. Focul singur își mistuie prada în liniște.

Intr'un târziu, locotenentul se întoarce spre mine :

— Mare ticăloșie e războiul!...șoptește el, cu vocea sugrumată.

UN ASALT

În dimineața de Luni 22 August, un balon captiv inamic apărură spre miazăzi. Abia se vedeà, gălbui și diafan, în ceața dimineții.

Și tunurile dușmane, care până acum au bătut rar, încep să-și întetească focurile: bubuituri tot mai dese răsună spre Daidîr și Staro-Selo. Dar de-a lungul tranșeelor noastre, până la Antimovo, aceeași liniște și încordare continuă. Patrulele cutreeră locurile din față, dealul, pădurea și valea de dincolo: nimic.

Până seara sgomotul artileriei crește și scade în răstimpuri, iar noi, fără nici o veste, așteptăm să fim atacați din ceas în ceas.

Și abia spre seară aflăm că bulgarii au dat vre-o zece asalturi spre Daidîr, dar au fost respinși. Asta erà «versiunea oficială». În șoaptă însă se spune că ai noștri s'au retras peste tot în dosul primei linii și că tranșeele din afară și cele întărite care apărau Staro-selo, au căzut, împreună cu satul, în mâinile dușmanului.

Soldatul pe care-l trimetem zilnic la oraș ne spune că malul și vasele-spiritale sunt pline de răniți.

Noaptea o petrecem de veghe în șanțuri. Incredințat că până la ziuă dușmanul va încercă, în sfârșit, și pe la noi o lovitură, nu las oamenii să ațipească de cât cu rândul. Toată vremea stăm cu ochii ațintiți spre vale,

în întuneric. Iar la spatele nostru, lucrătorii de noapte muncesc până târziu la cupole.

Astfel noaptea trece și, afară de patrulele care sosesc din când în când pe un drumeag de sub mal și își dau «parola» cu voce înfundată, nici țipenie de om nu se mai simte prin locurile acestea părăginite, cufundate în întuneric. Numai o singură luminiță se vede mișcând uneori, într'o colibă din mijlocul grădinărilor din vale. Iar când norii se desfac de-asupra iazului, stele rare tremură în jocul undelor. Satul ars tot mai fumegă din câte o ruină sinistră. Departe, un tun trezit din somn rupe o clipă tăcerea, ca un dulău somnoros care latră o singură dată și adoarme iar.

*

Soarele de-abia s'a ridicat și balonul de ieri apare din nou, mai aproape, de-asupra zării.

Tunurile încep să bată. Din vuetul lor crescând, înțelegem că în această zi strălucitoare de toamnă, se va da asaltul hotărîtor.

Dar la noi, iarăș nimic. Eram sortiți să stăm și de astă dată numai la pândă ?

Soldații cu cari trecusem noaptea în șanț, supraveghiau acum pe muncitorii turci, — vre-o două sute de oameni sdrentăroși, cu fețe întunecate, care munceau pe tăcute, cărând betonul frământat și nisipul, cu atâta liniște impasibilă, în cât nici nu-și întorceau capul spre partea de unde venea vuetul tunurilor și sgomotul luptei care se tot apropiă.

Stam ca pe ghimpi. Urcat pe o schelă de grinzi pentru ridicarea greutateilor, priveam spre marginea platoului către Antimovo, linia de tranșee deasupra căreia exploziile de șrapnele în-

semnau stoluri de nou-rași plutitori, mici ca niște batiste albe.

O baterie de-a noastră încercă să atingă balonul. Dar tunurile nu bat până acolo ; câțiva fulgi albi cari se distramă în senin, dincoace de balon, arată locul unde se sparg șrapnelele.

Ca să capăt vre-o veste, mă duc la compania de infanterie de lângă noi. În bordeiul locotenentului, un căpitan, comandant al batalionului, vorbește la telefon cu maiorul lui. Convorbirea e febrilă și, după cuvintele «tari» pe cari i le spune căpitanul, înțeleg că maiorul trebuie să fie un om moale de tot și că lucrurile nu merg bine.

Dar, fiindcă aici bulgarii nu atacă încă, în loc să mă întorc la cupole, pornesc de-a curmezișul pe coastă, spre tranșeele bombardate, și peste câteva minute ajung la loc deschis.

Platoul se întinde acum neted în fața

mea. Detunături neîntrerupte s-guduie văzduhul. Dela un pâlcc de copaci din stînga și pînă departe, la adînciturile din dreapta, fulgii albi de fum cari apar neconținut, puțin de-asupra pămîntului, înseamnă în văzduh linia tranșeelor noastre, la spatele cărora mă aflam acum.

Și, lucru straniu : lupta e în toiul ei, dar cît vezi cu ochii împrejur și în față, niciun singur om nu se zărește. Dacă n'ar fi urletul acesta neîntrerupt al artileriei, te-ai crede în mijlocul unor imașuri pustii, luminate puternic de soare... Dar oamenii sunt ascunși ca râmele în pămînt. De acolo se pîndesc unii pe alții, de acolo își trimit prin văzduh focul ucigător. Războiul modern ! Stai în tranșee cu brațele încrucișate și cu spatele încovoiat, cît timp durează „pregătirea“, și aștepți, fără nicio putere, să pleznească de-asupra ta o mașină, asvârlită de altă

mașină ! Oamenii se bat cu mașinile, — e o concurență de răbdare. Pânda vicleană, «nervii tari» și calculul rece înlocuiesc avântul de odinioară și stropul de poezie al luptelor deschise, în care eră cel puțin o superbă deslănțuire de energie tinerească, o măsurare cavale-rească de putere fizică și de curaj. Dar războiul modern trebuiă să fie așa, —prozaic, senil și mohorât, ca și cea mai mare parte a scopurilor materialiste pentru care se urmează în depărtatul Apus : comerț, debușeuri, parale...

Acum o grindină de obuze aruncă în aer bulgări de pământ și sporesc fumul care se înnalță încet, ca un zid mișcător, sfâșiat într'una de licăriri repezi și roșiatice. Proectilele artileriei dușmane, îndreptate de observatorul din balon, cad cu precizie asupra tranșeelor noastre. Încerc să deosebesc și focuri de pușcă. Dar îmi dau repede

seama că infanteria nu poate trage acum, iar vuetul tunurilor, haotic și neîntrerupt, ca o vibrație de coardă groasă, învăluie orice alt sgomot venit dintr'acolo. Și cu cât mă apropii, cu atât detunăturile, ca într'o rupere de nouri, se amestecă și se precipită.

Știam că focul acesta pregătește atacul cu baioneta și mă gândeam la soldații noștri, în mare parte rezervați și milițieni de prin Ilfov, de prin Ialomița... De ce tocmai aceștia au fost urșiți să dea pentru întâia oară piept cu bulgarii, la baionetă?... O, dacă ar fi fost acolo, acum, câteva batalioane de vânători sau de oameni de prin părțile muntelui,—cu câtă încredere aș fi așteptat atacul bulgarilor, vestiți pentru destoinicia lor la baionetă.

O explozie grozavă mă făcù să întorc capul: la spatele meu, spre dreapta, un obuz monstru a căzut lângă drumul

de pe coastă. Ca o irupțiune de păcură o coloană mare de fum negru și gros, amestecat cu bulgări de țărână, țâșni ca din pământ... Au început să bată cu tunuri grele a doua linie a noastră! E vestitul obuzier german ori sunt tunuri-automobile austriace?...

Din pâlcul de copaci din stânga o baterie de a noastră deschide focul fără veste spre răsărit.

Mă gândeam că atacul se poate întinde acum și la „centrul“ nostru și voiam să pornesc îndărăt, la cupole, — dar numai decât bag de seamă că balonul începe să se coboare repede...

Și ca prin farmec, în câteva clipe, pe frontul întreg, bubuiturile încetează cu totul. Numai tunul cel mare mai trage...

Liniștea ciudată care urmează e întreruptă de un ropot de împușcături mărunte de-alungul tranșeelor... Câte-

va gloanțe rătăcite îmi șueră pe de-a-supra. În dosul vălului de fum, infanteria bulgară a pornit, de sigur la atac. Dar n'aud mitralierele, n'aud artileria noastră... și aștept, cu inima strânsă.

Acum un freamăt de glasuri depărtate, de strigăte prelungi, apoi o larmă de răcnete, de vaete, de chemări, ajung până la mine.

Privesc fără a clipi, în lumina mare a soarelui. Prin fumul care nu s'a risipit încă, văd doi călăreți în goană nebună, plecați pe coama cailor. Apoi un cheson de muniții, cu caii în galop, iese la iveală o clipă, într'o spărtură a ceței și dispare iar, în vârtej de praf și fum.

Peste puțină vreme, câțiva soldați răzleți, apoi în pâlcuri mici se văd alergând pe câmp, unii spre stânga, alții spre vâlceaua din dreapta.

Vream să'i opresc, să-i întreb... dar

la ce bun? Eră vădit că bulgarii au pătruns în tranșeele noastre, sfărâmate de obuze, de unde măcelul cu baioneta a risipit pe cei rămași în viață...

Când am ajuns la cupole, tot drumul de pe coasta din spatele nostru eră plin de fugari, de răniți, de che-soane și de tunuri, cari coborau în goană spre Dunăre și, pe sub malul înalt, se îndreptau spre Turtucaia. Până pe la ceasul 5 după amiază, am privit înfiorat, cu locotenentul meu, de pe vârful colinei, această scurgere jalnică și grăbită, care ne umplea inima de fiere.

La telefon nu ne mai răspundeă ni-meni.

Ce făceau bulgarii? De ce nu urmăreau?

Aveau pierderi grele și generali prudenți.

Dar prin spărtura făcută puteau să

ne cadă în spate dintr'o clipă într'alta... Fără ordin însă, noi credeam că nu trebuie să părăsim creasta colinei pe care ne găseam și unde, ca'n ironie, turcii lucrau și acum de zor, împreună cu ai noștri, la construirea cupolelor neisprăvite!

Abia când am văzut că compania de infanterie de lângă noi se retrage spre vale și că rămânem singuri acolo, am început și noi să ne pregătim de plecare.

Intr'o clipă toți turcii, cari munceau cu greu, oftând, se rânduiau patru câte patru.

Și domol, după ce ne-am îndeplinit cele din urmă îndatoriri poruncite de regulamente în asemenea situație, am pornit spre vale, cu sufletele înecate de mâhnire, pe lângă convoiul de turci, cari, între sentinele, coborau în tăcere

coasta, aruncându-ne priviri întunecate și piezișe...

În ziua aceea, șapte «centre» întărite au căzut în mânele dușmanului și centura principală de apărare a fost ruptă.

PE MALUL APEI

De-a lungul Dunării, pe sub malul râpos și înalt, era un furnicar neastâmpărat, o gloată care se rostogolea în goană pe drumeagul pietros și îngust, un amestec înfrigurat de căruțe cu bagaje, de chesoane, de soldați negrii și prăfuiți, de cai slobozi cari alergau pe de margini și de oameni răniți cari se târau cum puteau spre Turtucaia. Și convoiul acesta frământat sporea mereu cu fugarii cari coborau din râpile malului, de prin vii, și

se îndreptau spre pontoanele de lângă oraş, în nădejdea că vor găsi un pod sau vase care să-i treacă dincolo. Mulţi îşi păstrau încă arma şi nu vedeai nici o raniţă aruncată pe marginea drumului. Mergeau în tăcere, fără să privească în lături.

Nu auzeai decât tropotul grăbit al picioarelor şi huruitul căruţelor.

În gloata aceasta a trebuit să intrăm şi noi, cu coloana lungă de muncitori turci, pe cari sentinelele nu-i slăbăeau de loc.

Opream pe câte un fugar şi-l întrebam: unde se duce? Pentru ce a fugit?

Mulţi se uitau la mine aiuriţi şi porneau fără să-mi răspundă.

— Bulgarii sunt coala, de-asupra malului, îmi răspundeau unii. Ne-au prăpădit cu tunurile...

Cei mai mulţi spuneau că s'au rătăcit de ai lor; nu ştiau unde le sunt

compăniile, regimentul, ofițerii. Și veneau să i caute la pontoane.

— Ofițerii au fugit și ne-au lăsat singuri,—mai ziceau ei...

Refrenul acesta l'am auzit într'una de atunci; dar mai târziu, în captivitate, m'am încredințat chiar din spusele lor că nu erà cu totul adevărat. La Turtucaia fiind cea dintâiu ciocnire mai crâncenă cu inamicul, de sigur că nici soldații, — milițieni și rezerviști, — nici ofițerii noștri nu erau obișnuiți cu focul. Totuși pierderile mari de oameni ale inamicului, despre care m'am putut în parte încredința în ziua când am străbătut, ca prizonier, locul luptelor de lângă Daidîr și despre care am auzit adese ori în timpul captivității chiar din gura bulgarilor și din presa lor, dovedesc că ai noștri nu s'au dat ușor. Iar dacă au fost ofițeri cari și-au părăsit oamenii sub felurite

pretexte și dacă au fost și soldați destui cari și-au părăsit ofițerii și au lăsat artileria singură în fața dușmanului,—și printre unii și printre alții s'au găsit destule cazuri de eroism individual minunat, despre care voi pomeni mai târziu, și care au salvat «onoarea armelor».

Când am ajuns la al doilea ponton din fața gării Oltenița, am început să întâlnim și alți fugari cari veneau din sus, din spre Turtucaia, și se opreau de-alungul malului ori se îngheșuiau pe lângă ponton. Atunci mi-am dat seama de toată întinderea înfrângerii și am înțeles că numai un ajutor grabnic și puternic, dacă nu o înlocuire totală a trupelor, ar mai putea pune în cumpănă soarta «capului de pod».

Soldați din diferite regimente, amestecați, forfoteau fără niciun rost în toate

părțile. Eră o gloată dezordonată, cuprinsă de panică, o îngrămădeală de oameni descurajați, cari nu mai căutau decât să scape, să găsească vre-un mijloc de trecere. Și cum noaptea se lasă repede, cine ar mai fi fost în stare să-i adune, să-i rânduiască, să trimeată pe fiecare la rostul lui?

Intr'un loc am găsit compania de infanterie care fusese lângă noi, pe deal. Eră singurul grup disciplinat pe care l'am întâlnit în seara aceia. Oamenii făcuseră piramide de arme și-și așteptau comandantul care se dusesse la oraș să ceară ordine.

Nu departe de ei, ne-am oprit și noi sub mal.

Se înoptase fără să băgăm de seamă. Nu știam ce se petrece la Turtucaia. Am dat drumul turcilor să se ducă în oraș și locotenentul nostru, după ce și-a întipărit bine în minte locul unde

rămâneam, a plecat și el să primească ordine. De la cine, dacă bulgarii vor fi pătruns în oraș? Și cine să mai aibă vreme, în situația asta, să se mai ocupe de câțiva tunari fără tunuri!

Eră acum un întuneric orb și o învăl-mășeală mare de oameni, cai, chesoane, care de corvoadă puse de-a curmezișul și căruțe cu bagage, între apă și malul înalt, — ba am întâlnit și o ci-readă de bivoli, cari mugeau într'una prin întuneric, mânați din urmă cu strigăte și cu ciomege, Dumnezeu știe unde și pentru ce.

Peste puțină vreme, locotenentul s'a întors. Nu putuse răzbate și se temeă să nu se rătăcească de noi.

Nu știam ce să facem. Să pornim în noapte, pe coaste spre inamic? Dar pe unde mai erau de-ai noștri? Și cum să-i recunoaștem, ca să nu tragem în ei? Vrând-nevrând, trebuia să aștep-

tăm până la ziuă acolo unde ne găseam. Eu unul eram încredințat că bulgarii se vor folosi curând de prilejul acestei desordini. Știam că cel puțin spre Antimovo, unde eră o largă spărtură a frontului nostru, nimeni nu le mai ține piept. Și trăgeam totuș nădejde că un măcel cu baioneta, în zăpăceala unei încăerări nocturne, ne-ar putea îngădui să recâștigăm ceea ce pierdusem peste zi.

Eram ostenit,—trei nopți nu dormisem. În neputința de a face ceva, mi-am zis: fie ce-o fi! Nu se mai auzeă nici o bubuitură de tun, nici o împușcătură... Invăluit în pelerina locotenentului, mă lăsai și eu lângă el pe nisip, cu baioneta pusă la armă pe care o țineam în brațe, gata să sar în picioare la cel dintâiu strigăt de alarmă și să dau cu ea în toate părțile! Dar un somn greu și fără vise mă învălui repede și mă

ținù sub apăsarea lui de piatră până a doua zi...

Când am deschis ochii, somnoros, la câțiva pași Dunărea, sub lumina înghețată și albăstrie a zorilor, clipotea din valuri...Văzui mai întâiu malul dimpotrivă,—al țării noastre,—printr'o pânză subțire de neguri. Apoi când îmi întorsei privirile pe cestălalt mal, privelistea desfășurată de-alungul pe sub râpi, aducându-mi aminte, cu realitatea ei brutală, cele petrecute ieri, într'o clipă îmi risipi somnul...

Incepeà ziua fatală, 24 August...

LĂ PONTOANE

Svonuri umblau că peste noapte au trecut câteva regimente de muscali. Adevărul e, după cum am aflat mai târziu, că trecuse un regiment de infanterie de-al nostru, de «scutiți» și „dispensați”, și unul sau două batalioane de grăniceri, cari au înaintat peste noapte împingând pe bulgari îndărăt, în tranșee, și mulțumită cărora golul din spre răsărit fusese astupat. Dar atunci nu aveam nici o știre temeinică, ci numai svonuri cari sporeau zăpăceala.

Locotenentul nostru primise ordin să facă deocamdată paza la pontoane, în jurul cărora stătea mare mulțime de răniți, așteptând să fie trecuți dincolo. Pe sub maluri se îmbulzeau și acum fără astâmpăr cei fugiți din foc, unii fiindcă își pierduseră cu totul nădejdea în izbândă, iar alții din pură mișelie, pândind cu ochi de lup vreun mijloc de trecere. În curând jandarmii începură să-i alunge cu focuri de pușcă pe coastă; dar peste puțină vreme ei reveniau în număr și mai mare, amenințând să strivească în picioare răniții dela capătul punții de ponton.

Uneori, câte un ofițer, venit de cine știe unde, strigă: Oamenii din regimentul cutare, să se adune aici! Hai, băeți... Și strigătul lui se pierde în larma generală, se auziă din nou... Mulți se rânduiau în jurul ofițerului

și porneau la deal, prin vii, dar mulți se ascundeau și nici că voiau să audă.

Obuze se spărgeau uneori prin viile de de-asupra. În răstimpuri se auzia o răpăială îndepărtată de împușcături.

Pe ponton și sub mal, răniții, pansați în grabă de doi medici, sporeau neconținut.

Un ofițer de artilerie trecu dincolo cu luntrea pontonului să ceară muniții... În curând, un vapoaraș sosi, având la remorcă un bac cu muniții, care se alătură de pontonul nostru. Soldații valizi, câți erau pe aproape, se găsiră fericiți să-și facă de lucru cu descărcarea lăzilor pe mal. Presimțeam că munițiile acelea nu vor mai ajunge la destinație, dar n'aveam nici o putere.

Pe măsură ce bacul se descarcă, rânduiam răniții în locul cutiilor de cartușe.

Sărmanii! nici nu mai gemeau, de bucurie că trec Dunărea și de teamă să nu rămână dincoace... Mă apropiai de unul care stătea lângă punte. Avea stânga retezată de un obuz și o ureche ruptă. Bluza, pantalonii, cămașa îi erau ude, par'că făcuse o baie de sânge. Il văzui ridicându-se, ca să-și încerce rămășița de puteri. Se ținea rezemat de balustradă și se clătina, galben, cu ochii pierduți.

— Cum te chiamă?

— Mateiu.

— Unde te-a rănit?

— Nu știu.

— De unde ești?

— Nu știu...

Vorbea cu greutate. L'am luat de subțioară, l'am dus pe bac, și l'am lăsat jos, într'un colț, unde rămase cu ochii împăjejiți.

Tunurile vuiiau într'una.

În apă vedeai acum capete răzlețe de înotători, cari luptau cu valurile. Dar pe celalt mal, jandarmii îi primeau cu focuri de carabină.

Câteva monitoare de războiu, venind din susul apei, trecură cu toată viteza la vale și, peste puțină vreme, se pierdură în dosul crângurilor din Ostrov. Se retrăgeau... Unul singur se opri la capătul ostrovului și de acolo trimise câteva obuze spre Antimovo, din tunul lui de mare calibru, care bufnea c'un sunet metalic, la câte-va palme de-asupra apei. Pe bordul lui, jos și turtit ca o carapace, nu zăria nici un om. Eră vădit că-și face ultima datorie, înainte de a părăsi malurile Tur-tucaii... Îmi bătea inima privindu-l cum își primejduște trecerea la vale în această întârziere zadarnică, dar plină totuși de o patetică bravură,—și în

acelaş timp o jale imensă mă cuprindeă, când mă uitam în jurul meu.

Eram acum jos, pe mal, între căruţe, trimis acolo nu ştiu cu ce ordin de locotenentul meu. Şi nu trecuse nici un minut de când mă coborîsem, — dar o singură clipă şi o singură mişcare banală sunt de ajuns ca să hotărască soarta unui om. De câte ori nu m'am gândit în urmă, c'un fel de ciudă superstiţioasă, la întâmplarea asta! Fiindcă m'am coborât câteva momente de lângă locotenent, a trebuit să mă trezesc peste câteva zile tocmai în fundul Macedoniei şi să îndur o captivitate atât de lungă.

Ce se întâmplase ?

Tot vâlmăşagul acela de oameni grămădiţi acolo, fu cuprins de odată, fără pricină aparentă, de o panică nebună. Ca nişte fiare speriate se repeziră pe punte, pe ponton, inundară bacul, îm-

pingându-se sălbatec, făcându-și loc cu pumnii și călcând în picioare răniții, apucați fără veste și striviți din toate părțile. Eră un țipăt sfâșietor, vaete de oameni în agonie, gemete de piepturi strivite sub cisme, de oameni cu capul zdrobit sub călcăie, de schilozi cu rana sângerândă, în neputință de a se apăra. Și îmbulzeala sporea într'una, cu cei de pe alături; se înghesuiau, se împingeau cu îndârjire, în tăcere, fără o vorbă, se ridicau unii peste umerii celorlalți, se rostogoleau și dădeau iarăș năvală, cu fețele schimonosite de încrustarea aceluiaș gând și stăpânit fiecare de o singură pornire instinctivă: să scape *el* cu orice preț, să-și apuce un loc pe puntea vasului.

Rezemat de o căruță, priveam încremenit. Niciodată n'am simțit mai

adânc ca atunci că omul e mai rău decât fiara.

Locotenentul strigă, jandarmii trăgeau focuri în grămadă, —de geaba! Nici revolverul, nici carabinele care le trozneau sub nas, nu erau în stare să-i oprească. Cei din spate împingeau pe cei din față, cari începură a se rostogoli în Dunăre, peste balustrada de dincolo, ruptă...

În cele din urmă vaporul porni și bacul se deslipi ușor de ponton. Toți cei de la margine se prăvaliră în apă.

Iar în locul lor, dintre răniții de adineaori nici unul nu mai gemea, nici unul nu mai mișcă. Eră o amestecătură de sânge, de membre sdrumicate în picioare, de carne zdrobită, de cadavre încremenite în spasme cumplite.

Peste câteva clipe, puntea și pontonul, care se aplecase într'o parte

amenințând să se scufunde, se goliră de oameni. Coborau întunecați, năuciți...

Am trecut pe punte la marginea pontonului și de acolo mă uitam cum se depărtează bacul încărcat, în josul apei... Eră cel din urmă vas care se deslipea de malul nostru.

După ce și-a descărcat oamenii în fața gării, vaporețul cu remorca lui porni din nou spre noi și în curând încercă să se apropie iarăși de ponton. Abia avui vreme să mă cobor și să mă trag mai la o parte. Aceeași năvală de oameni îndârjiți, eră gata să mă prindă la mijloc... Zeci de inși căzură în apă și fură striviți între ponton și pereții de fier ai vasului. Unda tulbure se încrâncenase de sânge.

Și cum vaporul se depărtă din nou, un om gol, abia eșit din apă, trecu ca o nălucă în picioare peste cei grămadiți, călcând pe capetele și umerii

lor, și se aruncă, că brațele înainte, pe balustrada bacului.

Puntea care legă pontonul de mal se rupsese. Cei rămași sus coborâră pe un podeț de cadavre, înghesuite până în marginea nisipului.

În vremea asta, mulți oameni se iveau de-asupra valurilor, cerând ajutor. Un popă răsări din apă, cu capul buhos și ud, împrôșcând stropi în toate părțile. Cineva îi aruncă o frânghie de pe vapor și îl trase până sus. Dar, cu mâinile zdrelite de marginea vasului, preotul scapă frânghia și căzu iar: o clipă se văzî cu antereul umflat în cădere ca o fustă, apoi se duse la fund. În cele din urmă, l'au tras pe bord în nesimțire, cu brațul rupt.

Dunărea eră presărată până dincolo de înotători. Un monitor mic, venit nu știu de unde, alerga pe fața apei, în zig-zag, trecând peste zeci de oa-

meni cari se luptau cu moartea și ale
cărora strigăte pierdute ajungeau până
la noi. În urma lui rămânea apa lucie :
toți se duceau la fund.

Monitorul trecu repede de-a lungul
malului nostru, pe când cineva strigă
cu megafonul de pe bord: «Domnul
general !... Unde e domnul general ?...»

În curând dispărură și acest monitor
în josul apei.

De data asta eram definitiv părăsiți
pe malul bulgăresc.

IN FOC

Despărțit de locotenent și de o parte din camarazii mei (câțiva știam bine că au rămas dincoace dar nu-i vedeam în învălmășeală), am rămas câtăva vreme cu brațele încrucișate, privind în jurul meu. Vedeam numai chipuri posomorâte, ochi plini de desnădejde. Pe drumeagul din spre Turtucaia veniau și se opriau în grămadă tunuri și chesoane de artilerie, soldați cu ochii injectați de fum și neodihnă, cari priveau aiuriți, fără să priceapă, malul

de dincolo pustiu și Dunărea fără pod și fără niciun vas. Numai câteva șleपुरi, —unul cu un cazan mare de petrol,— se vedeau părăsite în fața gării, pe când altele, deslegate dela mal, pluteau în voie la vale fără cârmaciu.

Tunurile bulgare băteau acum tot mai rar, bateriile își schimbau de sigur pozițiile, veniau mai aproape.

— Vin rușii din spre Silistra ! strigă un glas.

— La coastă, băieți ! s'aud alte glasuri, răzlețe.

Mă trezii atunci, ca dintr'un somn adânc, din toropeala mea. Eram singur de astă dată și puteam să fac ce mă taie capul. Luai o urmă aruncată pe nisip, în câteva clipe îmi umplui sacul cu cartușe și pornii cu primul val de oameni la deal, prin viile și livezile de de-asupra malului. Soldații singuri, fără ofițeri, se risipiră într'un lung

lanț de trăgători, al căror șir se pierdă numaidecât spre dreapta mea, după unduierile terenului. În curând începurăm să întâmpinăm soldați cari veniau spre mal.

— Departe sunt bulgarii?

— Nu sunt departe. Uite acum prind a ieși iar din pădure.

— De-ai noștri mai sunt mulți?

— Nu mai sunt.

Găseam răniți, pe după câte o movilă, prin gropi. Într'o margine de vie doi țigani mâncau struguri. Când am ieșit de-asupra, la loc mai neted, gloanțele începură să treacă printre noi, c'un sâsâit scurt. Eram la flancul stâng. Dinspre dreapta mea, începură să răsunе împușcături de-alungul șirului cu care pornisem. Mulți haraci din vie erau culcați la pământ. Mă lăsai și eu într'un genunchiu și descărcai câteva focuri la întâmplare. Vecinul din stânga

rămăsese mai în urmă, pe când cel din dreapta, un om trecut, cu fața amărită și încrețită de necazuri, vru să tragă și el, — dar nu știă bine să încarce arma. Când slobozi primul foc, în sus, se apucă cu mâna de falcă...

— Apas' o bine în umăr și lasă țeava mai jos, îi strigai.

Eșeam acum din vii; ne-am oprit câtăva vreme în șanțul unui drumeag care ducea spre oraș. Gloanțele tot mai des șuerau pe de-asupra, altele izbeau, scurt, în țărână, scoțând nou-rași de praf, pe când, de-asupra lanțului de trăgători, spre dreapta, începură să se spargă șrapnele.

Inaintea mea, unde pământul devenea mlăștinos pe alocurea, aveam acum de oparte niște tufe mari de măceși, de cealaltă un dâmb de pământ. Printre ele trimeteam glonț după glonț, spre limba de pădure care se vedeă

nu departe și de unde știam că ne vin împușcăturile.

Tâmpilele îmi svâcneau. Iar gândurile îmi fugeau neconținut departe de locul în care mă găsiam. Imi veniau în minte mulțime de lucruri fără însemnătate, crâmpee de amintiri banale din trecut. Imi aduceam aminte de badea Mihai, care fusese în războiul de la 1877.

— Ei, cum eră la război, nene Mihai? îl întrebam, pe bancă, sub plopii de lângă poartă.

— Apoi, cum să fie?... Eram în niște porumb, și făceau gloanțele: fiiit! pe la urechea asta, fiiit! pe la urechea astălaltă...» Și-mi arătă cu degetul cum făceau.

Atâta știa el să 'mi spună, din tot războiul la care luase parte.

— Iacă, mă gândii, am ajuns și eu

ca badea Mihai, să-mi facă gloanțele «fiiit» pe la urechea asta!...

Șrapnelele trozneau într'una dar gloanțele lor mari, care cădeau pieziș, rare ori ajungeau până în flancul stâng unde eram eu. Totuși la fiecare bu-buitură mai apropiată, instinctiv ne vîram capul între umeri, parcă ne-am fi apărat de pietre. Multe obuze se spărgeau departe, la spatele nostru. Era un foc de «baraj» care, din pricina lungimii frontului nostru, nu putea să ne taie retragerea.

Când întorsei capul, văzui că vecinul din dreapta a rămas în urmă. Ce nu mai vii? îl întrebai. Iar el, cu fața'n soare, se strâmba urât, par'că i-ar fi fost scârbă tare de ceva.

— Gâlgâe, domnule! îmi zise.

— Ce gâlgâe?

— Sângele... M'a lovit... Trage-mă

unde-va la adăpost, că pe urmă mă târăsc eu cum oiu putea.

M'aplec și'l ridic de-o subțioară. Eră lovit de-asupra genunchiului... Dar de-abia facem câți-va pași, și'l simt că'și pune capu 'n piept, c'un sughiț scurt, și se lasă greu: îl lovise al doilea glonț, în ceafă... L'am lăsat jos, m'am întors. — «Fiiit, pe la urechea asta», îmi veni iar în minte, ca o obsesie. Vedeam plopul de lângă poartă, în amurg și pe badea Mihai, cu luleaua...

Am ajuns lângă dâmbul de pământ din față. În iarba lui arsă de soare, gloanțele foșneau scurt, ca niște șopârle.

Impușcăturile bulgarilor, mai dese decât ale noastre, se auzeau limpede și prelung, — un șir de răpăituri neregulate.

Și de odată încep să disting pe cei cari trăgeau în noi: la marginea crân-

gului din față, un om alergă spre noi, cu spatele încovoiat...Apoi altul...

Erau bulgarii. Inaintau în salturi mici, pe căprării, câte unul din fiecare flanc, apoi din mijloc,—ca la carte. Unii făceau saltul în goană, alții veneau în pas, aplecați ușor, cu lopata în dreptul obrazului.

Mă lăsasem la pământ și, sprijinit în coate, fără nici un adăpost în fața mea, trăgeam cu năduf. Cunoșteam acum prețul cartușelor. Uitasem hotărîrea cu care am pornit de la mal,— să ne tăiem un drum spre Silistra — uitasem descurajarea, neorânduiala și învâlmășeala de sub râpi. Eram întreg al clipei de față și trăgeam într'una, c'un fel de voioșie nestăpânită și cu obrajii înfierbântați în adierea vântului.

— Aferim ! auzii un glas, nu departe.

Eră Mieluș țiganul, cu mustățile sbur-lite, negru și urât cum nu'l mai văzu-

sem. Dar în clipele acelea îmi veniă să mă duc și să'l iau în brațe ca pe un prieten vechiu. Numai ochii îi străluceau, țintiți asupra mea, ca niște puncte de foc.

Mă aplecai din nou să pândesc, cu pușca la ochi, locul și clipa în care se ridicau, tot unul câte unul, cei de lângă pădure. Mieluș trăgea și el, dar se vede că nu era prea iscusit la treaba asta. Imi urmărea fiecare împușcătură și se veselea grozav de câte ori i-se părea c'am lovit în plin.

— Ala e! strigă el, cu multă satisfacție.

Inchizătorul armei însă, mergea din ce în ce mai greu, — se îmbâcsise de praf ori se umflase de căldură. Țeava frigea.

O mitralieră bulgară începă a turu fără veste, din spre stânga. Gloanțele, svârlite departe, ca stropii de apă din-

tr'un furtun de grădinărie, însemnară câteva linii repezi de pulbere ridicată la vre-o treizeci de pași în fața noastră. Mă trăsei iute la adăpost, sub dâmbul de pământ.

Sus, pe creasta lui, erau vre-o cinci soldați, cari, auzind mitraliera, se întoarseră ca la o comandă câteși cinci cu coasta spre inamic și începură să se târască spre o tufă dela capăt, căutând, chipurile, un adăpost acolo. Le strigai să se coboare. Dar nu mai avură vreme. Prinși de o undă a mitralierii și ciuruiți de gloanțe din coaste, îi auzii gemând ușor, ca niște cățeluși... Și câteși cinci, c'o înfiorare scurtă, încremeniră cu fața 'n jos.

Peste puțină vreme, mitraliera încetă.

— Fugi, domnule, c'am rămas singuri și dau bulgarii peste noi! îmi strigă Mieluș.

Mă uitai spre stânga. Nu mai eră

nimeni. Spre dreapta mai rămăseseră vre-o trei oameni, cari se ridicau să fugă. La spatele meu, Mieluş alergă acum, îndoit de mijloc, întorcând într'una capul, — pe semne că nici lui nu-i prea veniă să se despartă de mine.

M'am ridicat și eu și am pornit îndărăt. Și nu știu cât voi fi mers în urma lui Mieluş, când acesta se oprî să-mi spuie ceva... Dar în aceeași clipă c'un trăsnet grozav, simții ca o izbitoră în obraz și rămăseși câteva clipe cu ochii strâns închiși. Urechile îmi țiuiau. Imi dusei mâna la obraz, la tâmple, —eram întreg... Abia atunci mi-am dat seama că un obuz se spărsese lângă noi. Căutai cu ochii pe Mieluş. Stătea ghemuit, la câți-va pași, cu barba în genunchi.

— Ce ai pățit, Mieluş ?

— Aoleu, mămulică ! gemu el încet.

Erà galben și nu se uità la mine, parcă nici n'ași fi fost acolo.

— Mieluș, *frate* Mieluș, unde te-a lovit ?...

Il ridicai de subșiori... dar erà să-l scap din mâini când am văzut ce are. O sburătură de obuz îi rupsesse pântececele : intestinele îi atârnavu pe jos... Cu mâinile tremurânde, el încerca să le adune, să le vâre la loc, în pântece, amestecate cu țărână și cu fire de iarbă uscată.

— Mămulică, măicuța mea ! gema el într'una.

Dar șrapnelele cădeau tot mai aproape, băteau acum toată marginea viilor.

Il pusei jos, leșinat, și pornii în goană, fără să mai privesc în urmă.

Dădui peste câțiva soldați rătăciți cari strigau și făceau semne cu capela.

— Ce e ?

— Trag ai noștri, tot în noi! Îmi strigă unul.

În adevăr, multe gloanțe veniau din spre Dunăre.

Ostenit, mă lăsai atunci într'o adâncitură de pământ, sub un nuc cu ramuri plecate. Tâmpilele îmi svâcneau dureros. «Numai de n'ași cădeă rănit», mă gândii pentru întâia oară, auzind niște vaete apropiate. Ar fi o agonie prea chinuită, prin locurile acestea străine, unde câinii se vor îngrășa de hoi-turi și vor sfârtică pe cei ce trag să moară.

Alt lanț de trăgători ajunsese acum în dreptul meu. Mă ridicai să pornesc dar, băgând de seamă că mi s'a desfăcut o ghiată, mă aplecai s'o leg. Un glonț reteză o crenguță de nuc de-a-supra capului meu. Dac'aș fi stat în picioare, m'ar fi lovit în obraz... Dar până atunci gloanțele mă ocoliseră,—

parc'ar fi fost svârlite în lături de o putere magnetică negativă !

Am tras iarăși câteva cartușe din dosul unei ridicături de pământ, și când mă sculai să pornesc înainte, un om cu brațele desfăcute ca o cruce, răsări drept pe vârful mobilei și mi se prăbuși în brațe. Ne-am rostogolit amândoi. Eră mort.

M'am ridicat amețit ca de vin, și am pornit înapoi spre malul Dunării.

Nu știu cât voi fi mers, fără să-mi dau seama de nimic din jurul meu.

Când am ajuns de-asupra râpilor de lângă apă, văzui aceeași strânsură de oameni grămădindu-se pe sub maluri.

Mulți aveau albituri în vârfuri de băț, alții le fluturau în mână. Și Dunărea eră plină de oameni cari luptau cu valurile.

IN APA

Coborînd spre apă, am dat peste doi tovarăși din artilerie. Erau călari, gata să pornească pe mal în jos, spre Silistra.

Am apucat atunci cel dintâi cal slobod ce mi-a căzut sub mână și am pornit în urma lor.

Dar la cotul dela Kosui, mitraliere dușmane pândeau în dreptul văii pe cei cari încercau să fugă în josul apei. Și de-abia pieriseră după cot tovarășii mei, când văzui caii singuri întor-

cându-se speriați, loviți de scări în coaste.

În vremea asta undele tulburi ale fluviului erau pline de capete. Sute de oameni intrau în apă, cu nădejdea să treacă dincolo. Se agățau de orice,— de o scândură, de un buștean, de un snop de nuele; mulți se înnecau îndată; unii, istoviți, încercau să se întoarcă la mal, pe când alții se lăsau în voia apei, ajungeau până la Ostrov. Arare ori câte unul apucă să pue piciorul pe celalt mal, unde se mistuia numaidecât, parcă'l înghițea pământul.

M'am întors repede în sus, până la pontonul al doilea. Acolo am intrat în vorbă c'un învățator care mă cunoștea, i-am lăsat hainele și, fără să-i mai ascult sfaturile, m'am dus pe lângă mal până aproape de oraș. Într'un loc pe care-l cunoșteam mai dinainte, erau îngrămădiți mulți snopi de nuele, a-

dunați acolo nu știu cu ce destinație.

Puteam să înot bine, dar niciodată nu m'ași fi încumetat să trec Dunărea.

Am luat doi snopi bine legați și am intrat în apă...

Unda era tulbure și rece. În curând am pierdut pământul de sub picioare. Cu stânga mă țineam de snopi și, purtat de valuri în jos, cu dreapta vâsleam spre mijlocul apei, domol, ca omul care știe că pornește la drum lung.

Imi recăpătasem toată liniștea și-mi dădeam seama de toată greutatea încercării mele. Numai o singură dată, când am întors capul și m'am văzut depărtat dela mal, am avut o pornire instinctivă, ca un fior, să reviu la pământ... Dar atât a fost. N'am mai întors capul. Imi luasem ca țel malul

dimpotrivă, unde mă obișnuisem să văd singurul liman de scăpare. Toată grija mea era acum să-mi păstrez puterile până acolo și, mai ales, să mă feresc de cei ce veniau din susul apei și se înnecau în jurul meu.

Trei inși, pe o plută de scânduri, se apărau de ei cu lopata, ca de câni. Când vre-unul, cu desnădejdea morții, se încheștă de marginea plutei, îl loviau în cap până 'l trimeteau la fund...

Mâna stângă mă durea de nemișcare. Mă apucau de snopi cu dreapta și începui să vâslesc cu stânga, în care aveam o bucată de scândură prinsă pe apă. Peste puțină vreme, schimbai iarăși mâna.

Nu știu cât a durat sfortărea asta.

Trecusem de mijloc și ajunsesem aproape în dreptul gării. Puțini mai erau în jurul meu. Simțeam sub mine adâncimea feroasă a apei, iar valul

puternic și masiv îmi luă într'una picioarele la vale, pe sub snopii.

Incepeam să mă apropii de celalt mal, dincolo de șlepuri. Nimeni nu mai eră acum pe lângă mine, numai o masă ruptă veniă din sus.

Văzui pe mal doi oameni în uniformă, cari parcă îmi făceau semne largi cu brațele. Credeam că vor să-mi vie în ajutor, — mi se părea că strigă ceva. Unul se lăsase într'un genunchiu. Ridicai mâna de-asupra undelor, ca să le fac semn să mă aștepte mai în jos... dar în aceeași clipă, băgai de seamă că cel îngenunchiat trăgea focuri de carabină spre mine!

M'am smucit să trec în dosul nuelor. Din pricina mișcărilor mele, snopii începură să se desfacă...

Prin multe dileme neplăcute am trecut în viața mea. Dar niciuna nu mi se pusese cu atâta urgență și tragică

ironie ca asta, pe care trebuia s'o desleg în câteva clipe și care s'ar putea formula cam astfel: «Tu sau vei ieși, sau nu vei mai ieși din această apă rece. Dacă vei scăpa, trebuie să mori de glonț. Dacă nu vei mai scăpa... asta înseamnă că trebuie să te înnecei, ca țiganul la mal.»

Nu mai aveam vreme să protestez.

Și mă resemnasem deja să mor... când văzui venind din susul apei o «a treia posibilitate», sub forma unei mese cu trei picioare, pe care legile neînțelese ale fatalității o aduceau în dreptul meu tocmai în clipa când trebuia să mă duc la fund.

Nici nu știu cum s'a făcut. Cu două salturi mari mă apropiai, o apucași și o smuncii din mâinile încleștate și reci ale vechiului ei stăpân, al căruia creștet pleșuv de abia se ivia când și când din valuri.

Și ca să-mi mai viu în fire, mă lă-sai în voia apei.

Dar cei de pe mal mergeau în jos, odată cu mine. Pe semne că-și puse-seră în gând să nu mă slăbească cu nici un preț,—oarbe instrumente ale a-celeiași fatalități, care țineă morțiș ca eu să nu pun de astă dată piciorul pe pământul țării, ci să cad prizonier și să contemlu mai târziu de pe piscu-rile Macedoniei, diafana siluetă a Olim-pului legendar, peste frontul dela Sa-lonic.

Trebuie să mă supun : niciodată nu e bine să te pui împotriva puterilor tainice care ne înconjoară. Dar cel pu-țin eram sigur de data asta că mi se pregătește ceva,—că n'am să mor în-necat.

Când următorii mei văzură că în-cep să mă depărtez, vâslind spre ma-lul bulgăresc, îmi mai trimiseră un glonț

de adio, care 'mi şueră vesel ca la vre-o doi stânjeni pe de-asupra capului, şi rămaseră în extaz, cu privirile spre mine.

Masa eră mai trainică de cât snopii ; mă sprijineam de ea în toată voia, aveam putinţa să mă şi odihnesc.

Un vânt iute se pornise din jos, luând cursul în răspăr şi zbârlind lespezi mari de apă de-a latul Dunării. Mă încrucişai cu o plută mică de nuiele, pe care stăteau trei soldaţi ; unul înaintea, altul la mijloc, celalt la coadă. Tus-trei erau cumnaţi, — îi auziam zicându-şi unul altuia : «mă, cumnate»! Un val mai mare săltă capătul din jos al plutei. Cât ai clipi, cel ce şedeă la cârmă dispărù în valuri. Iar pluta, uşurată de partea aceea, se plecă acum cu vârful, lăsând uşor în apă şi pe cel din faţă. Dunărea îl înghiţi ca

pe un nimic. Dar cel din mijloc, alunecând printre snopii desfăcuți, rămase numai cu capul prins în legătura nulelor ; vedeai acum plutind la vale, într'un mănunchiu de nuiele; un cap singur care strigă într'una : «mă cumnaaate !»...

Târziu, când am pus iarăș piciorul pe malul de unde pornisem, departe în josul apei, și mă uitam peste fața Dunării, parcă nu'mi venea să cred că am scăpat.

Luasem o bae pe care, o voiu ține minte toată viața.

CLIFE DE GROAZA

Dunăre, Dunăre

BCU Cluj / Central Drum fără pulbere...j

Am regăsit aproape în acelaș loc pe cel care îmi păstră hainele și m'am îmbrăcat în grabă. Mă urmărise cu ochii multă vreme și cunoșteă o parte din pățaniile mele, dar eră încredințat că în cele din urmă m'am înecat.

Nu departe de acolo un sublocotenant, după ce încercase în zadar să treacă Dunărea, s'a întors pe mal unde, împărțindu-și banii la soldați, și-a tras un glonț de revolver în cap.

Altul tânăr de tot, abia eșit cu toate iluziile din școală, fiindcă mă cunoștea se apropie de mine și'mi spuse că el nu va lăsa arma din mână, când o fi să'l ia prizonier.

Apoi încercă să adune iarăși oamenii, să pornească «la coastă».

— Rușine pentru noi, măi băieți! O să ajungem de râsul bulgarilor, — strigă el, văzând că nimeni nu'l mai urmează. Și plângea de turbare.

— Ce să'mi apăr, domnule? Cenușa din vatră?... îi răspunse, rânjind, un rezervist slab, cu mustățile pe oală.

O baterie apropiată trimise câteva salve de șrapnele de-asupra zăvoaielor din susul Olteniței.

Iar apa Dunării, presărată de oameni, se clătină în fierbere. Vântul mare, pornit împotriva cursului, sporește vrăjmășia bătrânului fluviu care, cuprins par'că de o surdă mânia, în-

ghitea pe fiecare clipă zeci și zeci de oameni aruncați în volbură.

Unii intrau în apă călări, dar caii se înnecau curând ori se împotmoleau în nomolul de la mal. Părășiți acolo, se sbăteau cufundându-se încet și nechezau într'o lungă agonie, cu botul abia ridicat din apă.

Pâlcuri de soldați, mai ales țigani, se aruncau asupra hainelor celor ce se desbrăcau pe mal, căutând bani. Alții desfundau lăzi cu zahăr și prădau geamantanele ofițerilor grămădite în căruțe.

Am văzut apoi câți-va inși cari, stând lângă mal, râdeau de cei ce se înnecau pe aproape.

Unii dintre ei erau, de sigur, înebuniți de groază.

— Mor !... Nu mă lăsați fraților...

— Mori ! răspundeu ei. Dracu te-a pus să intri în apă ?

Bulgarii, pe cari nu-i vedeam, ajunși acum de-asupra râpilor de lângă noi, începură să tragă focuri repezi în cei se se luptau cu valurile.

Șase inși, înșirați călare pe un buștean lung, vâsleau cu nădejde către malul dimpotrivă. O baterie din via de de-asupra noastră descărcă spre ei două obuze, cari se cufundară forfotind în adânc, fără să-i atingă.

Șrapnele începură să se spargă de-asupra undelor : gloanțele fierbinți se înfingeau în apă sfârâind, cădeau până în pulberea drumului. Loviți în cap, mulți dintre înotători se duceau la fund. Dar numărul lor par'că sporea, în loc să scadă. Unii, de groaza acestei morți năpraznice, încercau să se întoarcă la mal ; cei de pe bușteni și plute făceau semne desnădăjduite. Și bulgarii se întreceau la țintă asu-

pra lor,—împuşcăturile răpăiau în'tr-una peste capetele noastre.

Dar înotătorii răzleți fiind greu de nimerit, mai jos de pontonul al doilea începură să'i secere cu mitralierele. Imprejurul fiecărui cap ce se ivea din valuri, gloanțele cădeau în apă ca niște stropi mari de ploaie. Și, unul câte unul, oamenii se duceau la fund...

În cele din urmă, Dunărea fu limpezită de acest furnicar omenesc.

Bateria de de-asupra noastră începu să bombardeze linia ferată și gara din față: două obuze, dărâmând un părete, făcură explozie înăuntru. Alte obuze izbiră în cele câteva șlepurii rămase în fața gării, — un cazan mare cu petrol luă foc, înălțând de pe șlep o trâmbă de fum negru.

Iar pe sub coastă, sute și sute de oameni așteptau, cu albituri în vârf

de băț, hotărîrea bulgarilor, cari parcă nici nu ne vedeau.

Priviam, cu inima împietrită.

Soarele în apus trimetea raze piezișe pe câmpiile din față, pustii, ale țării.

Strângeam revolverul în mână și-mi cumpăneam hotărîrea între viață și moarte.

Intr'un târziu, simții o mișcare în jurul meu. Ridicai capul.

Sus, pe creasta malului râpos, un soldat bulgar ne făcea semn cu șapca să pornim într'acolo...

INCHEERE

Doi ani aproape au trecut de atunci.

Toate însemnările câte le făcusem zi cu zi pe hârtie, mi s'au pierdut. Multe amănunte s'au șters din amintirea mea, unele mi-au rămăs prea confuze și poate că le-am uitat ordinea în care s'au petrecut,—dar multe mi s'au întipărit pentru totdeauna în suflet, vii și clare, par'că le-ași fi trăit eri.

Mai târziu, oameni de specialitate vor face de sigur o expunere tehnică

și generală a luptelor de la Turtucaia. Eu n'am vrut să dau de cât o serie de icoane, schițate în fugă, o povestire sumară și obiectivă a celor ce s'au petrecut numai în jurul meu și la care am luat parte.

Dar povestirea acestor întâmplări crâncene a adus, firește, multă durere inimii tale de român, cetitorule. D'apoi mie !

Poate că ar fi fost mai bine să le lăsăm, și eu și ceilalți supraviețuitori, în întunericul uitării grabnice cu care am fost obicinuiți să trecem întotdeauna peste lumina prea brutală a realității.

Dar amintirea vie și caustică a unei nenorociri, nu trebuie lăsată uitării. Ea arde și oțelește sufletul unui bărbat. Iar eu n'am scris această broșură pentru copii de școală.

Mă vei întreba, poate, care a fost

pricina înfrângerii noastre de la Tur-tucaia ?

Deși sunt un profan în ale milităriei, totuși în credința că mărturiile viitoare nu'mi vor aduce dezmințire, îți răspund hotărît : Atât numărul și calitatea trupelor aflătoare acolo la începutul luptei,—în mare parte milițieni, dispenșați revizuiți, etc., regimente recutate din Dobrogea sau Cadrilater, pline de turci și de bulgari, — cât și faptul că întăriturile nu erau încă terminate, probează că noi nu ne-am așteptat la un atac repede și violent al bulgărilor în acest punct.

În al doilea rând trebuie să punem lipsa de... pregătire sufletească a țărănilor, neobișnuința trupelor și a ofițerilor cu focul,—mai ales cu artileria modernă a inamicului.

Mi-aș îngădui încă o reflecție timidă.

În după-amiaza zilei de 23 August în ajunul căderii, era *vădit* și pentru ochii unui profan că garnizoana nu mai poate ține piept și că orașul va trebui să cază. Cu sacrificarea unei ariergărzi îndestulătoare, care să acopere trecerea în noaptea de 23 spre 24 August, s'ar fi putut salvă, dacă nu restul trupelor, cel puțin tunurile rămase, caii, materialul și o mare parte din proviziile care au căzut în mâna dușmanului.

Nimic însă nu se poate afirma cu siguranță deplină.

Ce a fost s'a dus.

Infrângerea dela Turtucaia, oricât de dureroasă, nu poate avea nicio semnificație în privința însușirilor neamului nostru, care și-a făcut proba de-a lungul veacurilor.

Am avut Turtucaia, dar am avut și Mărășeștii!...

Și la Turtucaia au fost destule pilde de eroism, zadarnic dar înălțător.

Un sergent necunoscut, care-și așezase mitraliera într'un copac, la colțul unei păduri, a oprit singur în loc înaintarea bulgarilor multă vreme. Și nu s'a lăsat, până când artileria dușmană, căutându-l copac cu copac, nu l'a doborât cu mitralieră cu tot.

Trebue să pomenesc și de nefericitul căpitan de artilerie Fieraru, care, după ce luptase până la desnădejde, s'a sinucis lângă bateria distrusă... și de căpitanul Șendrea care, rămas singur cu bateria în fața năvălitorilor, a ținut multă vreme dușmanii în loc, până ce a căzut rănit. Pentru bravura lui, soldații îl pomeneau cu dragoste, de câte ori își povestiau amintirile în captivitate.

Încă un fapt :

Dintr'o baterie distrusă mai rămăsese

un singur tun, c'un tunar. Bulgarii erau aproape, dar el trăgea neconținut. Infanteria noastră fusese risipită. Dușmanii, ocolind o movilă, se iviră dintr'o parte, la câțiva pași, și năvăliră asupra lui. Cuprins din toate părțile, el descărcă un foc de revolver în grămadă și, cu o mână liberă, tot mai avu vreme să sloboadă ultimul șrapnel din țeava tunului... Bulgarii, printre cari era și un ofițer, i-au cruțat viața. Iar soldatul bulgar care mi-a povestit faptul, într'o gară depărtată, și care fusese rănit la picior cu revolverul, adăogă, vorbind de necunoscutul erou:

— Era un om smead și slăbuț, pe care n'ai fi dat o ceapă degerată...

De i-ar dà Dumnezeu numai oameni de aceștia țării mele,—tari la suflet ca granitul din care Istoria uită adeseori să le taie monumentele.

CUPRINSUL:

In aşteptare	Pag. 5
Focurile	» 23
Un asalt	» 33
Pe malul apei	» 47
La pontoane	» 55
În foc	» 67
În apă	» 81
Clipe de groază	» 91
Înceere	» 97